

Posudek vedoucí na bakalářskou práci Elišky Čermákové vývojový gradient počátečního čtení

Práce Elišky Čermákové se věnuje problematice prvních projevů čtenářských dovedností u dětí v předškolním věku. Konkrétně se snaží -s oporou dat získaných u dětí z předškolních ročníků mateřských škol - prozkoumat povahu čtenářských projevů předškoláků a to s důrazem na povahu zápisu textu, se kterou předškoláci přichází do kontaktu.

Téma předkládané práce vyrostlo v souvislosti se zapojením kolegyně Čermákové do širšího badatelského záměru: pilotního prověření návrhu screeningu předpokladů pro rozvoj čtení a psaní v předškolním věku (souboru pod pracovním názvem MiniMABEL). V rámci jejího působení na pozici administrátorky dat tohoto projektu ji zaujaly odlišnosti v dovednostech dětí rozpoznávat (číst) slova v závislosti na podobě zápisu písmene. Zajímalo ji tedy, jakou podobu má čtení, pokud děti čtou slova zapsaná jen velkými nebo jen malými písmeny. Celá práce se tak v nejširším slova smyslu obrací k otázce, jak se první čtenářské projevy „rodí“, o jaké pregramotnostní dovednosti či projevy se případně opírají.

Z hlediska formálního je práce Elišky Čermákové zpracovaná jako jedna studie s jednotlivými kapitolami, které mohou čtenáři pomáhat porozumět studované problematice. V náhledu do obsahu předkládané práce ovšem trochu překvapí, že v textu není žádná zvláštní kapitola věnovaná vymezení cílů výzkumu či výzkumných otázek. To dosti komplikuje čtenáři možnost porozumět relevanci a důležitosti jednotlivých přehledových kapitol i vhodnosti užití volených postupů nebo metod zpracování dat. V podstatě se mi celý text práce jeví jako méně vůči čtenáři ohleduplný. Řadě kapitol v textu by jistě prospělo, kdyby byly uvedené orientujícími komentáři nebo vysvětleními co a proč bude v dané kapitole prezentováno nebo diskutováno nebo kdyby je následovalo shrnutí akcentující opory pro další text práce (a to zejména u kapitol s teoretickým přehledem, ve kterých je třeba orientovat čtenáře ve sledované problematice a nabídnout relevantní opory z odborné literatury).

Kapitoly věnované metodologii realizovaného výzkumu mají obvyklou obsahovou skladbu. Ovšem popisu výzkumného vzorku se věnují dvě od sebe oddělené kapitoly - s ohledem na jejich obsah ale nedává jejich rozdělení smysl. Kapitola zpracování výzkumných dat se věnuje především popisu provedených analytických kroků, ale čtenář zde postrádá pečlivější a strukturovaný popis postupů zpracování hrubých dat včetně postupů pro vyhodnocení jednotlivých testů – aby bylo zřejmé, jak vznikají data (hodnoty), která jsou následně tříděna, zpracovávána a vyhodnocována.

Analytická část představuje postupně výkonové profily skupiny téměř 80 dětí pomocí testů raně čtenářských a předčtenářských dovedností (jako je fonematické uvědomování, znalost písmen, rychlé jmenování). Analytické postupy se zaměřují v rámci prozkoumávání čtenářských projevů na děti, které v době sběru dat ovládaly čtení; na děti, které se této dovednosti svými výkony přibližovaly; a také na děti, pro které bylo čtení ještě zcela nedostupné. To je cenný úhel pohledu a v rámci bakalářských projektů méně často dosahovaný (obvykle se nedaří v rámci bakalářských projektů získat dostatečně bohatý výzkumný vzorek). Škoda, že v textu práce není vysvětleno, jakou roli toto rozdělení hraje z hlediska vymezených cílů nebo záměrů práce.

Popisy výsledků výzkumu jsou mimořádně pečlivě a přehledně -s oporou vhodně zvolených forem prezentace- zpracované (tabulky s daty a histogramy) i velmi přiléhavě komentované. Do popisů koláčových grafů se ale vloudila nevhodná označení hodnot (tis. – str. 45 a 46 graf 3 a 5). Velmi zajímavou část výsledků výzkumu tvoří kapitola Výsledky korelační analýzy, kde jsou opět velmi hezky jednotlivá dílčí zjištění popsána a místy je zde i snaha o interpretaci výsledků. Interpretace výsledků se

ale moc neopírá o údaje prezentované v přehledových teoretických kapitolách a pro čtenáře je tak obtížné rozumět zmiňovaných konceptům (např. objevené psaní R. Treiman)

Kapitolu Diskuse hodnotím jako spíše slabou; daří se zde shrnutí výsledků ale interpretační části nevhodně zachází s kauzalitou: Např. výsledky korelační analýzy jsou nesprávně interpretovány ve smyslu rozlišení příčiny a následku (např. „*hybatelem počátečního čtení je znalost písmen...*“ str.53) nebo určité metodě nebo přístupu (což nebyla v projektu sledovaná proměnná) je připisována příčinná role („*...data nám ukazují, že větší dopad má.... přímá metoda podpory znalosti písmen...* str. 53).

Předkládaná práce je bezesporu velmi cenným příspěvkem k tématu psychologických studií rozvíjející se gramotnosti. Kolegyně Čermáková odvedla obrovský kus práce. V počátečních fázích realizace projektu bakalářské práce si musela osvojit řadu zcela pro ni nových a specializovaných postupů pro získávání dat od předškolních dětí a ve výzkumném terénu strávila realizací individuálně administrovaných psychologických testů opravdu úctyhodný čas. Po celou dobu naší spolupráce prokazovala otevřenost učit se novým věcem a ochotu pracovat v širším výzkumném týmu (ve spolupráci se mnou i s další studující, z NMgr studia). Provedený výzkum je tak cenný uspokojivě nasyceným vzorkem a bohatostí výsledků získaných v rámci strukturovaného a individualizovaného pozorování a měření výkonů předškolních dětí v oblasti předčtenářských a raně čtenářských dovedností. Nicméně (jak už bylo dříve zmíněno) forma prezentace provedené studie není úplně šťastně pro nezavěšeného čtenáře provedena. Jazyk práce je hutný ale místy až příliš stručný a pro čtenáře s minimální orientací v této problematice je velmi obtížné porozumět souvislostem vývoje čtení, ortografické znalosti, metod výuky čtení, roli a povaze jazykových a kognitivních schopností nebo dokonce vztahu popisovaných fenoménů k postupům vyhodnocení výsledků výzkumu. Práci zkrátka chybí výraznější ohled na čtenáře, jasně formulované cíle nebo výzkumné otázky a do textu pečlivě zapracovaná myšlenková linie, která by usnadňovala porozumění podstaty prezentovaných informací, postupů i výsledků uvedených ve výsledkových částech textu.

Práci doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnocení na hranici mezi známkou výborně a velmi dobře a doporučuji při výsledném hodnocení výrazně zohlednit průběh obhajoby.

doc. PhDr. Gabriela Málková, Ph.D.

Praha 28.5.2024